

SJABBAT SJALOM

Sjabbat Weekblad voor Nederland

Jaargang VII, Nr. 244

Parasjat Acharei Mot

14 Nisan 5768
18/19 april 2008

Sjabbat Acharei – Sjabbat Gadol – Erev Pesach – Bitoel Chameets

Omdat dit jaar de eerste dag Pesach op zondag valt, moet men *bedikat chameets* [het zoeken naar *chameets*] op donderdagavond doen en *bioer chameets* [het verbranden van het *chameets*] op vrijdagochtend, in Nederland vóór 11.40 u., echter, men moet vier challot over houden voor de Sjabbatmaaltijden. Op Sjabbat-ochtend mag men na 10.13 in Nederland geen chameets meer eten, dus men moet vóór die tijd gegeten hebben! Voor verdere halachot voor dit jaar Pesach, zie het artikel verderop in deze uitgave, „Als Erev Pesach op Sjabbat valt.”

Overzicht Acharei (Leviticus 16:1-18:30)

Hasjem instrueert de *Kohaniem* om de uiterste voorzichtigheid in acht te nemen wanneer zij het *Misjkan* binnengaan. Op Jom Kippoer moet de *Kohen Gadol* het Allerheiligste van het *Misjkan* binnengaan, nadat hij daarvoor speciale voorzorgsmaatregelen getroffen heeft en speciale kleren heeft aangetrokken. Hij brengt een uniek offer voor Jom Kippoer, waaronder twee identieke geiten die worden aangewezen door het lot. Eén is „voor Hasjem” en wordt geofferd in de Tempel, terwijl de andere „voor Azazel” in de woestijn is. De Tora vermeldt de individuele verplichtingen op Jom Kippoer: Op de 10de van de zevende maand moet men zichzelf kwellen. Wij eten en drinken dan niet, gebruiken geen zalven en reukwerk, dragen geen leren schoeisel, wassen ons niet en hebben geen huwelijksgemeenschap.

Te allen tijde is de consumptie van bloed verboden. Het bloed van een geslachte vogel en wilde dieren moet bedekt worden. De mensen worden gewaarschuwd zich niet bezig te houden met de slechte praktijken die in Egypte gebruikelijk waren. Incest wordt gedefiniëerd en verboden. Huwelijksomgang is verboden tijdens de maandelijkse ongesteldheid van een vrouw. Homosexualiteit, bestialiteit en kinderoffers zijn verboden.

Met toestemming overgenomen van Ohr Somayach, Sjim' on Hatsadiekstraat 22, POB 18103, Jeruzalem, Israël

©1998 Ohr Somayach International - All rights reserved

Haftara voor Sjabbat HaGadol (Malachie 3:4-24)

Door Reuben Ebrahimoff

De Profeet Malachi voorspelt dat Hasjem blij zal zijn met de toekomstige offers van Israël. Hasjem stoort zich echter aan het wangedrag van Israël en daar zal Hij streng naar handelen. Hasjem keurt het af dat de Joden de giften voor de *Kohaniem* achterhouden. Het Joodse volk mag 90% van hun inkomen houden, en hoeft slechts 10% af te dragen aan mensen die dat meer nodig hebben, en als erkenning daarvoor zullen zij de bron van zegen van Hasjem zijn. Hasjem zegt, dat wanneer het Joodse volk zich houdt aan de voorschriften van *ma'aser* (het geven van een tiende van iemands inkomen aan de armen), dat dan hun lippen rauw zullen worden van het herhaalde zeggen van „Baroech Hasjem” „Dank U, Hasjem, ik heb veel om dankbaar voor te zijn.” Vervolgens wordt Israël vermaand dat zij Hasjems voorzienigheid en bescherming in twijfel trekken. In de toekomst zal Hasjem grote beloningen geven aan hen die Hem trouw zijn gebleven. De grote Dag des Oordeels komt eraan en de slechte mensen zullen gestraft worden en de goede beloond. Hasjem drukt het Joodse volk op het hart zich aan Tora te houden. De Haftara eindigt met de belofte dat op een zekere dag Hasjem Eliahoe Hanawie – Elia de Profeet – zal sturen, als aankondiger van de Grote Dag van de komst van de Masjiach.

Het verband met Sjabbat HaGadol

Door Rabbi Moshe Weissman

De Sjabbat voor Pesach wordt „Sjabbat HaGadol” – de Grote Sjabbat – genoemd. Eén van de verklaringen voor deze naam is dat er een „groot wonder gebeurde op die Sjabbat.” De Midrasj vertelt, dat de Egyptische eerstgeborenen, bezorgd waren dat de op handen zijnde plaag hen zou uitroeien en van hun vaders eisten dat zij de Joden zouden laten gaan. Toen hun verzoek geweigerd werd, trokken zij hun zwaarden en doodden hun eigen vaders (Tosafot Sjabbat 87, Sjemot Rabba).

Inzicht in Parasjat Acharei

De dood van de zonen van Aharon en de Jom Kippoer-dienst

De Tora introduceert de Jom Kippoer-dienst, met te zeggen dat G-d tot Mosjé sprak *na de dood van de twee zonen van Aharon*, Nadab en Avihoe, hetgeen impliceert dat er een verband bestaat tussen deze tragedie en de Jom Kippoer-dienst. Bovendien voegt dit vers een nieuwe dimensie toe aan de oorzaak van hun dood, door te zeggen dat zij stierven *toen zij naderden voor Hasjem*, een element dat was weggelaten van het verhaal in 10:1-2, waar alleen hun zonde vermeld wordt van het brengen van een *vreemd vuur*. Uit de omschrijving hier schijnt het echter, dat zij alleen werden gestraft omdat zij een gebied betraden dat voor hen verboden was. Deze klaarblijkelijke discrepantie wordt door de Geleerden en de commentatoren bediscussieerd.

Waarom wordt de dood van de rechtvaardigen [d.w.z. Nadav en Avihoe] in verband gebracht met het hoofdstuk van de Jom Kippoer-dienst? Omdat net zoals Jom Kippoer verzoening brengt, zo brengt ook de dood van de rechtvaardigen verzoening (*Jersoesjalmi Joma 1:1*). *Mesjech Chochma* legt uit dat Jom Kippoer een *עֵת רַצוֹן* – *et ratson* – een gunstige tijd – is en daarom de gelegenheid bij uitstek voor verzoening. Wanneer een rechtvaardig persoon, zoals Nadav of Avihoe sterft en zijn zijn opstijgt naar de wereld der zielen, verheugen de andere rechtvaardige zielen in de Hemel over zijn komst. Dit goede gevoel boven kan een geest van vergevensgezindheid en verzoening inspireren voor de nabstaanden van die rechtvaardige persoon op aarde. Dit is het verband met Jom Kippoer.

Echter, en dit is van doorslaggevende betekenis, zowel Jom Kippoer als de dood van de rechtvaardige brengen alleen verzoening op één voorwaarde: Jom Kippoer verzoent alleen voor mensen die deze dag als een heilige dag beschouwen en die dag als zodanig behandelen; diegenen, voor wie deze dag niets meer is dan een dag waarop zij niet mogen eten en werken, zonder spirituele dimensie, zullen op Jom Kippoer geen verzoening vinden. Zo ook diegenen die de rechtvaardigen niet eerbiedigen bij hun leven, zullen ook geen profijt hebben van hun opstijging naar de Hemel bij hun dood.

De Geleerden in *Sifra* merken op dat vers 10:1 het heeft over een „vreemd vuur” en ongevraagd reukwerk, terwijl ons vers alleen maar spreekt over hun nadering tot G-d. Rabbi Jossi zegt dat hoewel zij geen recht hadden om het reukwerk en het vuur te brengen, die overtreding alleen niet hun dood veroorzaakt zou hebben. Ons vers informeert ons dat zij stierven omdat zij het Heilige der Heiligen binnengingen, hetgeen, zoals de rest van dit hoofdstuk ons leert, niemand mag doen, behalve de *Kohen Gadol*, wanneer hij de Jom Kippoer-dienst doet.

Rabbi Akiva echter meent dat de klaarblijkelijke tegenstelling wordt opgelost door een derde vers, want de Tora zegt dat zij stierven „omdat zij vreemd vuur hadden gebracht voor Hasjem” (*Bamidbar 26:61*). Dit leert ons dat het offer de oorzaak was van hun dood, niet de illegale betreding van het Heilige der Heiligen. *Onkelos* vertaalt ons vers overeenkomstig Rabbi Akiva’s mening.

R. Elazar ben Azarja verklaart dat elk van beide overtredingen – de ongeoorloofde betreding van het Heilige der Heiligen of het vreemde vuur en de wierook – voldoende zou zijn geweest om hun dood te rechtvaardigen.

Toen zij naderden voor Hasjem en stierven (16:1)

Zij naderden het G-ddelijke licht wegens hun grote liefde voor het Heilige, en daarbij stierven zij. Dus zij stierven door een „Goddelijke kus” zoals alleen de perfect rechtvaardigen ervaren; het verschil is dat de rechtvaardigen sterven, wanneer de G-ddelijke kus hen benadert, terwijl zij stierven toen zij naderden... Hoewel zij hun eigen overlijden voelden aankomen, verhinderde dit hen niet om dichter tot G-d te naderen in gehechtheid, verrukking, zaligheid, broederschap, liefde, kus en zoetheid, tot het punt, waarop hun zielen hen verlieten.

(Ohr HaChaim)

Naar het Licht

Charlie Brown verbijsterd

Stel je voor dat je een cartoon-tekenaar bent. De figuur die je aan het tekenen bent heeft een vraag in zijn hoofd. Je tekent zijn diepe denkrimpel. Kleine druppeltjes zweet die van zijn voorhoofd parelen beelden zijn hersengymnastiek uit, als hij worstelt met het probleem. Plotseling komt het antwoord bij hem op. Hoe teken je dat? Je tekent een gloeilamp boven zijn hoofd. De internationale afspraak tussen cartoon-tekenaars is om een gloeilamp boven iemands hoofd te tekenen als hij een idee krijgt, of een antwoord weet op een probleem. Dat is geen toeval. Een vraag is als duisternis. Een vraag betekent dat je „in het donker” zit. Een antwoord is een verhelderend licht. Het antwoord komt bij je op, zoals de zon opkomt. Heel de wereld ziet kennis als licht. En het gebrek aan kennis als duisternis.

Dit is een vraag?

Er is een bekende Joodse mop, als volgt: „Waarom antwoorden Joden een vraag altijd met een andere vraag?” „Hoe zou ik dat moeten weten?” Joden hebben altijd vragen gesteld. Mark Twain noemde het de „agressieve en leergierige Joodse geest.” De taalkundige basisstructuur van de Talmud is *sjakla w'tarja*, het „geven en nemen” van vraag en antwoord. Meer dan bij ieder ander feest is Pesach de tijd voor vragen en antwoorden. Als er één karakteristiek beeld van de Pesach Sedermaaltijd is, dan moet dat het jongste kind zijn, dat al zijn of haar moed verzamelt en „*Ma Nisjtana*” vraagt – „Waarom is deze avond anders dan alle andere avonden?” – de Vier Vragen.

Maar kijk eens in de Haggada – de universele Joodse tekst die het verhaal van de Uittocht uit Egypte vertelt en dan vind je nog veel meer vragen:

- „*De verstandige zoon, wat zegt hij? ‘Wat is de betekenis van de symbolen en van de wetten die G’d, onze G’d, u geboden heeft?’*”
- *De slechte zoon, wat zegt hij? ‘Waarom moeten jullie al dat werk doen?’*
- *Het onschuldige kind, wat zegt hij? ‘Waarom is dit?’...*”
- „*Rabbi Jossi de Gallileeër heeft gezegd: ‘Hoe kun je aantonen dat de Egyptenaren, die in Egypte tien plagen te verduren hadden, aan de Rietzee met vijftig plagen gestraft werden?’*”
- „*Deze matsa die wij eten, waarom is zij voorgeschreven?’*”
- „*Deze maror die wij eten, waarom is zij voorgeschreven?’*”
- „*Eén, wie weet het?; Twee, wie weet het, enz.*”

Vragen en antwoorden is de essentie van de Seder. In feite moeten twee Tora-geleerden, die samen de Seder maken, elkaar deze zelfde vragen stellen. Nee, meer nog, iemand die alleen is, moet zichzelf deze vragen stellen en er de antwoorden op geven. Het moet dus wel zo zijn dat de methodologie van vraag en antwoord iets essentiëls onthult over de Pesach-ervaring.

Het voelen van de duisternis

„En het was avond, en het was ochtend, één dag” (Genesis 1:5). De Tora leert ons dat de nacht aan de dag vooraf gaat. Eerst komt de avond, en pas dan de ochtend. Wat is hiervan de boodschap? Waarom gaat de nacht aan de dag vooraf?

Dit is een wereld die begint in onvolkomenheid, in nacht. In deze wereld kan volmaaktheid alleen komen na onvolmaaktheid. Ochtend kan alleen komen na nacht. Licht kan alleen komen na duisternis. In de Wereld na deze wereld kan volmaaktheid bestaan zonder voorafgaande onvolmaaktheid. Dat is de wereld van de waarheid. Een wereld van licht. Een wereld van totale openbaring. Maar in deze wereld kunnen we volmaaktheid alleen maar benaderen via een reis door het onvolmaakte. Dus in deze wereld zien wij het volmaakte altijd voorafgegaan door het onvolmaakte. Afwezigheid leidt tot aanwezigheid. Leegte wordt gevuld. De nacht wordt dag.

Hoe helder is licht?

„En het was avond, en het was ochtend, één dag” Dit is een relatieve wereld. Alleen omdat er avond was, kan het ochtend worden. Wanneer iemand uit een donkere kamer komt, knippert hij met zijn ogen en beschermt ze tegen het zonlicht. Zijn perceptie van het licht is een functie van zijn perceptie van de

duisternis. Wanneer we op de bodem beginnen, lijkt de top hoger, dan wanneer we daar zijn. In zekere zin is de top hoger wanneer we onderop beginnen, want in onze worsteling naar de top hebben we die top verhoogd met de inspanning van onze klimpartij. Ware verheffing komt alleen met een klim vanuit een lage plaats.

Drieduizend jaar geleden was Egypte de laagste plaats in de wereld. Egypte was de spirituele onreinheid bij uitstek. Egypte was de meest spiritueel giftige plaats in de toenmalige wereld. De mystici hebben het over 49 poorten van spiritueel verval. De Joden in Egypte hadden die 49e poort bereikt, een spiritueel nadir. Het woord voor spirituele onreinheid – *toema* – heeft de bijklank van vernauwing, van te zijn afgesneden. Het tegenovergestelde van *toema* is *tahara*. *Tahara* komt van dezelfde stam als het woord voor licht en schijnen. Wanneer we over de Exodus spreken als over een reis van de duisternis naar het licht, is dat niet alleen maar poëtisch sentiment. De Exodus was een ontsnapping van een letterlijke duisternis van de ziel naar het licht.

Vorm en inhoud

De essentie van het Pesach-verhaal is een reis van slavernij naar vrijheid, van duisternis naar licht. Zoals de Haggada zegt: „Oorspronkelijk waren onze voorvaders afgodendienaren, maar heeft de Allomtegenwoordige ons nader tot hem gebracht.” De Seder is ontworpen om ons de Exodus tot een maximale graad te doen beleven. Ons doel is dat wijzelf zullen voelen alsof wijzelf daadwerkelijk uit Egypte zijn getrokken. De grote Geleerden die de Haggada samengesteld hebben, wilden dat wij deze reis van de duisternis naar het licht zelf zouden beleven, niet alleen volgens de woorden van de Haggada, maar ook in vorm en stijl. Zij hebben de Haggada samengesteld als een model voor de Exodus zelf. Van slavernij naar vrijheid. Van duisternis naar licht. Van vraag naar antwoord. De gloeilamp gaat branden.

Bronnen:

- *Maharal*
- *Pachad Jitschak*
- *Met dank aan Rabbi Mordechai Kreitenberg*

Het getal 4

- Vier dingen liggen er op de Sederschotel: been, matsa, maror, charoset.
- Vier bekers wijn;
- Vier vragen;
- Vier zonen.

1ste betekenis: Parallel hiermee: vier personen bedanken G-d voor een redding uit een gevaarlijke situatie:

- 1) Na een zeereis (vergelijk de tocht door de rietzee);
- 2) Na een woestijnreis (vgl. de 40-jarige omzwerving door de woestijn);
- 3) Na onrechtvaardige gevangenschap (in Egypte zaten we gevangen);
- 4) Na een ziekte (vgl. de ziekte van de Egyptische cultuur).

2de betekenis: Vier deugden hadden de Israëlieten in Egypte, en daarom werden zij verlost:

- 1) ze veranderden hun naam niet;
- 2) ze behielden hun Hebreeuwse taal;
- 3) ze hielden zich aan de strenge zedenwetten;
- 4) ze lasterden niet.

Slaven

Een diepere betekenis is de veel ergere vorm van slavernij waarin men slaaf is van zijn natuur en gewoonten, zoals te veel eten, roken, drugs, enz.

Zelfs een goede gewoonte is een vorm van slavernij: Iemand is pas echt vrij wanneer hij vrijheid van handelen heeft en los kan komen van de gewoonten van zijn omgeving en van zichzelf.

Voor meer artikelen en verhalen over Pesach, zie onze website:

<http://www.hoor-israel.org/web/Feestdagen/Pesach/Pesach-index.htm>.

ALS EREV PESACH OP SJABBAT VALT

1. Als Pesach op zondag valt en *Erev Pesach* dus op Sjabbat valt, dan wordt de *derasja* die men anders op Sjabbat *Hağadol* houdt, verschoven naar de Sjabbat daarvoor, dat is de 7de dag van nisan. Het is gebruikelijk dat er tijdens de *derasja* op Sjabbat *Hağadol* geleerd wordt over de halachot van Pesach Sjabbat *Hağadol*.¹ In het jaar dat *Erev Pesach* op Sjabbat valt zal men speciaal al de bijzonderheden leren die dan gelden.

2. Tijdens *ma'ariv* op *Motsaei Sjabbat 7 nisan* zegt men *Wiehie No'am* en *WeAtta kadosj*, zoals op iedere *Motsaei Sjabbat*,² wanneer, zoals ook nu, de komende week zes werkdagen heeft, want er komt in voor „moge voor ons het werk van onze handen geslaagd zijn”³.

3. Op *Motsaei Sjabbat 7 nisan* zegt men de *Kiddoesj Halewana*.⁴

Vasten van de eerstgeborenen

4. De eerstgeborenen en evenzo iemand die een minderjarige zoon heeft die *bechor* – eerstgeborene is, vasten op donderdag, de 12de dag van nisan en niet op de 14de nisan, dat dan in dat jaar op Sjabbat valt en ook niet op vrijdag, want nu de vasten eenmaal verschoven wordt, is het beter niet op vrijdag te vasten, want dan zou men de vasten pas kunnen beëindigen na het uitkomen van de sterren, wanneer het reeds Sjabbat is.⁵

5. Het is een *minhağ* dat wie een talmoed-traktaat beëindigt op deze dag, of wie aanzit aan een maaltijd ter gelegenheid van de beëindiging van een traktaat door iemand anders, of wie deelneemt aan een andere maaltijd ter gelegenheid van een andere mitswa, zoals een *brit mila* of *pidion ben*, die is vrijgesteld van de vasten⁶. Er zijn *poskiem* die menen dat men dit jaar strenger moet zijn met vasten omdat de reden dat men andere jaren soepel is, namelijk om de vasten niet te hoeven beëindigen op de *seder*-avond, dit jaar niet geldt. Men kan immers donderdag zonder enig probleem de hele dag tot na het uitkomen van de sterren vasten. Anderen echter menen dat nu de vasten eenmaal uitgesteld is, het eigenlijk al geen vasten van de eerstgeborenen meer is en er dus zeker geen reden is om strenger te zijn dan op een echte vastendag voor de eerstgeborenen op de 14de nisan⁸.

6. Sommigen houden ook een mitswa-maaltijd op vrijdag. Dit is gebaseerd op de overweging, dat wanneer men deelneemt aan een *seoda demitswa* op een vastendag, men dan de volgende dag moet vasten⁷. Echter anderen zijn het daarmee niet eens⁹. Maar wanneer twee mensen een traktaat beëindigen, laat dan de één het beëindigen op donderdag en de ander op vrijdag, zodat men dan kan voldoen aan alle opinies¹⁰.

7. Wie hoofdpijn krijgt van het vasten of pijn in zijn ogen, die hoeft niet te vasten. Maar het is dan wel beter om dan uitsluitend iets lichts te eten¹¹.

8. *Sefardiem* hoeven in een jaar, waarin *Erev Pesach* op Sjabbat valt, niet te vasten maar als zij kunnen deelnemen aan een *seoda demitswa* zoals de beëindiging van een talmoed-traktaat, dan is dat beter¹².

Bedikat chameets

9. Donderdagavond, de vooravond van de 13de nisan, zoekt men het chameets, zoals men dat ieder ander jaar doet op de vooravond van de 14de nisan¹³. Voordat men met de *bedika* – het zoeken – begint, zegt men de beracha *béover chameets*; na het zoeken verklaart men al het chameets dat men niet heeft gezien nietig en men zegt *col chamira* enz.¹⁴

10. Men laat voldoende chameets over voor twee maaltijden voor Sjabbat, de derde maaltijd mag men in dit geval doen met vlees of fruit. Men moet de derde maaltijd zonder chameets voor het tiende uur op de dag gebruiken¹⁵. Vanaf die tijd is het verboden een maaltijd te eten, omdat men dan zijn trek voor de *seder*-maaltijd zou bederven¹⁶. Zie ook paragraaf 31 hieronder.

11. Men bergt het chameets zodanig weg dat kinderen en dieren er niet bij kunnen komen en zodat men nog weet waar men het gelaten heeft, zoals alle andere jaren na de *bedikat chameets*¹⁷.

12. Het is verboden na nacht te eten, voordat men gezocht heeft¹⁸, zoals alle andere jaren¹⁹.

13. Wie donderdagavond vergeten is te zoeken en zich dat vrijdag overdag, de 13de nisan, herinnert, die zoekt vrijdag overdag, zoals men 's avonds zoekt²⁰. Wie niet voor Sjabbat heeft gezocht, zoekt niet op Sjabbat²¹ maar na Sjabbat, op de avond van Pesach²². Wie zijn chameets op Sjabbat nietig verklaard heeft voordat de tijd van het verbod op chameets is ingegaan, die zoekt pas na afloop van de *Jom-Tov*.²³

Het verbranden van het chameets.

14. Het chameets dat men niet op Sjabbat nodig heeft, wordt op vrijdag verbrand²⁴. Het is gewenst dat de verbranding gebeurt op dezelfde tijd als waarop dat ieder ander jaar gebeurt, zodat men andere jaren zich niet vergist²⁵, dat wil zeggen vóórt het begin van het zesde uur op de dag²⁶.

15. Men verklaart het chameets niet nietig na de verbranding, dat wil zeggen, men zegt niet *col chamiera*, zoals men dat alle andere jaren zegt na de verbranding, maar men zegt dat de volgende dag, op Sjabbat voor

het eind van het vijfde uur²⁷. Wie het toch gezegd heeft na het verbranden, zegt het op Sjabbat nog eens, na het wegruimen²⁸.

16. Wie chameets vindt op Jom Tov of wie vergeten is te zoeken of te verbranden vóór Sjabbat, verbrandt niet op Jom Tov maar bedekt het chameets²⁹.

De verkoop van het chameets

17. Men verkoopt het chameets aan een niet-Jood door middel van een machtiging aan een rabbijn, zoals ieder jaar. De rabbijn kan het chameets aan de niet-Jood verkopen tot ingang Sjabbat, om zo geen verlies te bezorgen voor degenen die handelen in chameets en degenen die laat waren met het wegruimen³⁰.

Tefilla sjacharit op vrijdag en Sjabbat

18. Men dawwent *sjacharit* als op iedere andere dag en zegt ook *Mizmor Letoda*³¹ en *Asjkenaziem* zeggen ook *Lamenatséach mizmor leDavid*.³² *Sefardiem* zeggen geen *Lamenatséach mizmor leDavid*³³ en zo is ook de *minhağ* van Chabad³⁴.

Het eten van chameets op vrijdag en Sjabbat.

19. Nadat men het chameets heeft weggeruimd op donderdagavond is het nog toegestaan chameets te eten. Echter ten einde te voorkomen dat het chameets zich door het hele huis verspreidt, is het aanbevolen dat men het chameets op vrijdag en Sjabbat op één bepaalde plaats eet, waar men het gemakkelijk na afloop kan wegruimen.

20. Maar indien men zit op stoelen met stoffen bekleding, kan men daar het beste iets van plastic overheen leggen, en het zelfde geldt voor vloerkleden, omdat het anders moeilijk is de kruimels uit de stof van de stoelbekleding of het vloerkleed te krijgen op Sjabbat. Immers, op Sjabbat mag men de vloer niet aanvegen³⁵.

21. Men kookt voor Sjabbat voedsel waarin geen chameets zit. Men kookt het op het fornuis of in de oven in potten en pannen die reeds kosjer voor Pesach zijn. Daarna gooit men het over in chameets-pannen en -schalen.

22. Wie geen gelegenheid heeft om in Pesach-pannen te koken, die kookt in chameets-pannen, maar dan moet men datgene koken dat niet vastkleeft aan de pan, want men kan op Sjabbat de potten en pannen niet goed schoonmaken, daar men geen werk mag doen dat niet voor Sjabbat nodig is³⁶.

23. Men bereidt voor Sjabbat een kleine hoeveelheid *challot* voor, opdat er geen chameets na het eten overblijft. Als *lechem misjne*, het tweede broodje waarover men op Sjabbat bij iedere maaltijd altijd de beracha maakt, kan men het beste een klein broodje nemen.

24. Ten einde geen chameets-pannen en -schalen over te laten voor Sjabbat, kan men de maaltijd voor Sjabbat als volgt voorbereiden: men eet de *challa* aan het begin van de maaltijd, waarna men zijn mond en handen wast en dan verwisselt men het tafelkleed – of men verhuist naar een andere tafel die reeds kosjer is voor Pesach – en men zet daar de maaltijd voort met pesach servies enz., zonder *challa*. Als men de maaltijd in een andere kamer voortzet, dan moet men de *birkat hamazon* zeggen in de kamer waar men het brood gegeten heeft.

Vorbereiding voor de seder.

25. Men moet alle voorbereidingen voor de *seder* vóór Sjabbat doen, zoals het braden van de *zaro'a* – het been, het klaarzetten van het zoute water en de *charoset*, het openen van de dozen met matsot en de wijnflessen. Men moet ook de kaarsen voor de Jom Tov vóór Sjabbat in de kandelaar of ergens anders in klaar zetten. Men moet zorgen dat er de hele Sjabbat door vuur brandt, waaraan men *motsé Sjabbat*, dat is de sederavond, de kaarsen voor Jom Tov kan aansteken. Men moet verwarming voor het voedsel voor Jom Tov van te voren regelen. En wanneer men *challa* van de matsot of *troema* en *ma'aserot* moet afscheiden, moet men dat eveneens vóór Sjabbat doen.

26. Wie andijviebladen gebruikt als bitterkruid, moet dat goed op wormen nakijken vóór Sjabbat en men pakt dat daarna in een natte doek in en men legt het op een vochtige en koele plaats, opdat het niet wegroet.

27. De mierikwortel maakt men pas fijn op de avond van Pesach en niet voor Sjabbat, anders gaat de scherpe smaak verloren. Omdat het reeds Jom Tov is, doet men het fijnmaken met een kleine verandering; men raspt het bijvoorbeeld fijn op de tafel of op een tafelkleed en niet in een schotel. Wanneer men het toch vóór Sjabbat reeds heeft fijngemaakt, bewaart men het in een goed afgesloten doosje.

Sjabbat Hağğadol

28. Wie gewoon is de kandelaars voor de Sjabbatkaarsen op de eettafel te zetten, moet het tafelkleed, waarop men de *challa* eet niet over de hele tafel uitspreiden, maar men laat een stukje van de tafel vrij en daarop zet men de kandelaars. Wie twee tafellakens over elkaar gebruikt, de bovenste voor het chameets en de onderste kosjer voor Pesach, die spreidt het bovenste tafelkleed niet helemaal uit. Op deze manier kan

men het tafelkleed waarop chameets gegeten is, wegruimen op Sjabbat, zonder dat men de kandelaars, die op Sjabbat *moekze* zijn, te hoeven verplaatsen.

29. De matsot die men samen eet om de mitswa „*achielat matsa*” – het eten van matsa – te doen op de sederavond, zijn *moekze* op Sjabbat en mogen dus niet verplaatst worden.

30. Men staat Sjabbat-ochtend vroeg op voor *tefillat sjacharit*. Men rekt de *tefilla* niet uit maar haast zich om *kiddoesj* te maken en om te eten, opdat men voldoende tijd heeft om klaar te komen met de maaltijd, voordat het verboden is om chameets te eten³⁷. Velen eten na de *tefilla* op deze dag een koude chameets-maaltijd en na de middag eet men dan de warme maaltijd³⁸.

31. Om ook de *šeoeda sjēlisjiet* – de derde maaltijd – met brood te kunnen eten, verdeelt men de ochtendmaaltijd na *sjacharit* in tweeën: nadat men na de eerste maaltijd de *birkat hamazon* gezegd heeft, pauzeert men een korte tijd door wat Tora te leren of een korte wandeling te maken en daarna touwzelt men opnieuw zijn handen en zegt de beracha *Hamotsi* voor de derde maaltijd³⁹. Het is gewenst dat men na het midden van de dag een vleesmaaltijd eet of vis of vruchten⁴⁰, zodat men ook de mitswa van de *šeoeda sjēlisjiet* na de middag kan volvoeren⁴¹.

Het verwijderen van het chameets en de nietigverklaring op Sjabbat

32. Wanneer men chameets overhoudt na de ochtendmaaltijd, dan kan men dat aan een niet-Jood of aan de hond of kat of andere dieren geven. Of men verpulvert het en spoelt het door het toilet.⁴² In een stad waaromheen een *éroev* is [zodat men daar mag dragen op Sjabbat], daar kan men zijn chameets *hefkeer* verklaren en het buiten op straat leggen. Echter volgens sommigen is het onbehoorlijk gedrag om zijn afval op straat de deponeren en het is beschamend tegenover de niet-Joden⁴³. Wanneer men dit alles niet kan doen, dan maakt men het chameets ongeschikt voor een hond om het te eten. Men zet bijvoorbeeld voor Sjabbat een schotel met benzine of iets dergelijks klaar en daar gooit men dan op Sjabbat-morgen, na de maaltijd het chameets in. Of men kan vloeibare zeep over het chameets gieten of iets dergelijks⁴⁴. Het helpt niet als men het chameets in zijn vuilnisemmer werpt of in het gemeenschappelijke vuilnisvat van het gebouw, tenzij men het chameets *hefkeer* verklaart en het vuilnisvat van te voren verkocht heeft aan een niet-Jood.

33. Wanneer men van chameets borden en bestek gegeten heeft op Sjabbat, dan wast men dat niet af, want dan doet men werk op Sjabbat dat niet voor Sjabbat zelf nodig is. Maar men veegt het schoon met zijn vinger⁴⁵ of met papieren servetjes e.d. en gooit die in de toilet. Als men het niet op deze manier kan schoonmaken spoelt men alleen het chameets eraf.⁴⁶ Of men wast de schotels goed af, om er later op die Sjabbat fruit of iets dergelijks van te eten⁴⁷. Dan is het ook schoon van chameets.

34. Men bergt het chameets tafelgerei op en ook het tafelkleed, nadat men de broodkruimels daarvan heeft weggeruimd, en doet dat bij de overige chameets spullen⁴⁸.

35. Het is gewenst dat men na de Sjabbatmaaltijd het huis aanveegt en de bijeengeveegde broodkruimels wegruimt samen met of als het overige chameets. Het is echter alleen toegestaan om een betegelde vloer aan te vegen of een vloer die bedekt is met hout of linoleum of iets dergelijks⁴⁹ en alleen met een zachte veger of met een doek en niet met een harde bezem⁵⁰. Het is toegestaan het vegen te laten doen door een niet-Jood op Sjabbat⁵¹.

36. Na het vegen schudt men de veger uit boven het toilet. Omdat er grote kans bestaat dat er toch kruimels achterblijven in de veger, wikkelt men die van te voren in een lap stof. Men kan ook de kruimels aanvegen met een rubber veger⁵².

37. Met klopt de kleren die men aanhad uit, met zijn handen en niet met een borstel. Men moet de stoelen, waarop men gezeten heeft schoonmaken en de plooiën en vouwen van kleren en broekomslag uitschudden⁵³.

38. Men spoelt zijn mond en wast zijn handen, zodat daar geen broodkruimels achterblijven. Men gebruikt daarvoor een droge tandenborstel, zoals op iedere andere Sjabbat, en spoelt die niet uit na gebruik, want men heeft hem niet meer nodig voor Sjabbat⁵⁴. Maar als er chameets aankleeft dan spoelt men hem wel uit⁵⁵. Na afloop bergt men de tandenborstel op bij de overige chameets-voorwerpen of werpt hem weg. Men mag geen tandpasta gebruiken en ook geen vochtige tandenborstel⁵⁶.

39. Valse tanden en een vals gebit moet men goed reinigen vóór Sjabbat door er heet water overheen te gooien. Indien mogelijk eet men er daarna geen warme chameets-maaltijd meer mee. Indien men ze wel gebruikt heeft voor het eten van chameets op Sjabbat, spoelt men ze opnieuw goed af en reinigt het gebit van alle chameets resten. En het zelfde geldt voor beugels die tandartsen voorschrijven om het gebit van kinderen te reguleren⁵⁷.

40. Vervolgens verklaart men het chameets nietig en zegt „*col chamiera*” (zoals men dat iedere *erev Pesach* na het verbranden zegt)⁵⁸.

De overgang van Sjabbat naar Jom Tov

41. Het is verboden iets op Sjabbat voor de Jom Tov voor te bereiden. Daarom zet men de sederschotel of de matsot enz. niet vóór de avond klaar vóór Sjabbat (het is toegestaan het door een niet-Jood te laten doen)⁵⁹. Het is goed om jonge kinderen te laten slapen 's middags, zoals iedere andere *Erev Pesach*, zodat zij wakker zijn bij de *Seder*.

Mincha

42. Men dawwent *mincha gedolla* een half uur na het midden van de dag⁶⁰. Na *mincha* zegt men de *Seder korban Pesach* – de procedure van het Pesachoffer. Het is ook een *minhağ* om de hağgada te lezen vanaf „*Avadiem hajienoe*” – slaven waren wij – tot „*lechapeer 'al col 'awonnoteinoe*”⁶¹.

De avond van Pesach

43. Na het uitkomen van de sterren dawwent men *ma'ariv van Pesach* en men zegt tijdens de *Sjemoné 'Esré*: „*Watodie'énoe* enz.”

44. Vrouwen die geen *ma'ariv* dawwenen of die vergaten „*Watodie'énoe* enz.” te zeggen en die moeten koken en/of lichten voor Jom Tov moeten aansteken, die zeggen eerst: *Baroech Hamavdiel bein Kodesj lekodesj*, zonder de *Sjeem Hamalkoet* te noemen. Daarna steken zij de Jom Tov kaarsen aan en zeggen de beracha *Baroech ... lehadliek neer sjel Jom Tov*. Daarna zeggen zij de beracha *Sjehèchianoe*. Daarna mogen zij koken en alle andere voorbereidingen doen voor de Jom Tov.

45. Bij de *kiddoesj* zegt men achtereenvolgens:

- *Boré perie hağafen*,
- de beracha *asjèr bachar banoe* enz.,
- de beracha *borei mèorei haëesj*,
- de *havdallah: hamavdiel bein kodesj lechol*,
- *birkat sjèhèchèjanoe*.

Men zegt geen beracha over de *besamiam*.

-
1. M.B. 429:2.	32. Rema 131:1.
2. Rema 295:1	33. K.HaCh. 131:37.
3. M.B. 295:3.	34. S.M.Ch. <i>Sjoem tefillat sjacharit</i> .
4. Sj.A. 426:2.	35. Rema 337:2.
5. M.B. 470:6.	36. K.S.A. 115:3.
6. M.B. 470:10.	37. K.S.A. 115:4.
7. Erev Pesach sjèchal besjabbat, hfd. 2, noot 9.	38. Rema 444:1.
8. Rema 686:2.	39. K.S.A. 115:4.
9. M.B. 686:7.	40. Rema 444:1.
10. E.P.Sj.B. hfd. 2, noot 11, in naam van Rav Sternbuch.	41. Sj.A. 291:2.
11. M.B. 470:2.	42. M.B. 444:21.
12. J.J. deel 5, blz. 375.	43. E.P.Sj.B. 18, noot 7 in naam van de Ben Iesj Chai.
13. Sj.A. 444:1.	44. Ch.I. 116:16.
14. M.B. 441:1.	45. K.S.A. 115:3.
15. Sj.A. 444:1.	46. Rema 444:3 en M.B. 444:14.
16. M.B. 444: 7.	47. Sj.A. 323:6 en M.B. 323:28.
17. M.B. 444:3 en 434:1.	48. Sj.A. 444:4.
18. M.B. 470:6.	49. Sj.A. 337:2, M.B. 6-7.
19. Sj.A. 431:2.	50. Rema 337:2, M.B. 337:11, B.H. 337.
20. Sj.A. 435:1.	51. Rema 337:2.
21. Sj.M.B. 115:1.	52. Sj.Sj.K. 23:6.
22. M.B. 435:3.	53. M.B. 433:47.
23. M.B. 435:3, Sj.HaTs. 435:9.	54. I.M. - O.Ch. deel I, hfd. 112.
24. Sj.A. 444:2.	55. Rema 444:3.
25. Sj.A. 444:2.	56. I.M. - O.Ch. deel I, hfd. 112.
26. M.B. 444:9.	57. Sj.M.B. 116:4.
27. M.B. 444:10.	58. Sj.A. 444:6 en M.B. 444:22.
28. M.B. 432:4.	59. E.P.Sj .B. 19:1 in naam van vele Acheroniem.
29. M.B. 446:6.	60. E.P.Sj .B. 19:1 in naam van vele Acheroniem.
30. E.P.Sj.B. hfd. 4:2 in naam van vele poskiem.	61. Rema 430:1.
31. Rema 429:2.	